

Projekt „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce”

KAROLINA KRZYWICKA

 0009-0000-3193-1762

Muzeum Azji i Pacyfiku
im. Andrzeja Wawrzyniaka w Warszawie,
Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata

Project: “A Series of Events Devoted to Prof. Ananiasz Zajączkowski and Karaim Culture in Poland”

SUMMARY: In 2024–2025, the Andrzej Wawrzyniak Asia and Pacific Museum in Warsaw and the Association of Polish Karaims ran “[a] series of events dedicated to Prof. Ananiasz Zajączkowski and Karaim culture in Poland”, co-financed by the Ministry’s Social Responsibility of Science programme. Co-ordinated by Karolina Krzywicka and supervised by Mariola Abkowicz, it examined Zajączkowski’s legacy and Karaim heritage. Events: “Prof. Ananiasz Zajączkowski – turkolog i orientalista” (Nov 2024); Prof. Michał Németh, “(Re)konstrukcja Biblii w języku karaimskim...” (Mar 2025); “Słowo, taniec i śpiew...” (Apr 2025); and the conference “Prof. Ananiasz Zajączkowski i dziedzictwo kulturowe Karaimów w Polsce” (Nov 2025). Papers will appear in *Almanach Karaimski* and *Awazymyz*. Outputs also included a scholarly compilation of a digitized archive of over 450 photographs from Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto (prepared by historian Magdalena Jakubowska) and filmed interviews on the Museum’s social media.

KEYWORDS: Ananiasz Zajączkowski, Polish Karaim Association, Andrzej Wawrzyniak Asia and Pacific Museum in Warsaw, Polish Karaims, Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto, Turkology.

W latach 2024–2025 Muzeum Azji i Pacyfiku im. Andrzeja Wawrzyniaka w Warszawie oraz Związek Karaimów Polskich zrealizowały wspólnie projekt „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce”, dofinansowany z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Koordynatorką projektu była Karolina Krzywicka, kustoszka w Muzeum Azji i Pacyfiku, a nadzór merytoryczny sprawowała Mariola Abkowicz, prezes Związku Karaimów Polskich. Muzeum – prowadzące zgodnie ze swoją misją badania poświęcone kulturze i sztuce różnych regionów Azji, a także interdyscyplinarne badania nad diasporami azjatyckimi w Polsce – było gospodarzem wszystkich wydarzeń realizowanych w ramach rocznego projektu.

Celami projektu były badania nad spuścizną naukową prof. Ananiasza Zajączkowskiego (1903–1970), wybitnego orientalisty, turkologa i aktywnego działacza karaimskiego, oraz stworzenie platformy do interdyscyplinarnej dyskusji o dziedzictwie kulturowym Karaimów w Polsce z zaangażowaniem wybitnych przedstawicieli środowisk akademickich oraz społeczności karaimskiej w Polsce. Podwalinami projektu stało się nawiązanie przez Muzeum współpracy z panią Marią Emilią Zajączkowską-Łopatto, która w 2023 roku przekazała mu pamiątki po swoim Ojcu, prof. Ananiaszu Zajączkowskim. W 2023 roku Muzeum otrzymało w darze tradycyjne stroje uzbeckie należące do Profesora. Muzeum zostało także udostępnione bogate archiwum fotograficzne prof. Zajączkowskiego, liczące 450 zdjęć, które wzbogaciło zbiory materiałów wizualnych Muzeum, liczące około 26 000 zdigitalizowanych obiektów (zdjęć, filmów, nagrań dźwiękowych) prezentujących kultury Azji i Oceanii. Przekazana darowizna oraz fotografie o charakterze historycznym zapoczątkowały badania pracowników Muzeum nad działalnością naukową i społeczną prof. Ananiasza Zajączkowskiego oraz dziedzictwem kulturowym Karaimów, prowadzone we współpracy ze środowiskiem akademickim i członkami społeczności karaimskiej w Polsce.

Projekt „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce” obejmował dwie części. Pierwsza część projektu miała na celu zorganizowanie wydarzeń naukowych: panelu, wykładów oraz konferencji naukowej poświęconej działalności naukowej prof. Ananiasza Zajączkowskiego, a także badania nad kulturą, muzyką i językiem karaimskim.

Druga część projektu obejmowała opracowanie naukowe wspomnianego archiwum fotograficznego prof. Zajączkowskiego, które zostało zdigitalizowane przez Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie w 2024 roku. Opracowanie naukowe zdjęć archiwalnych wykonała pani Magdalena Jakubowska, historyczka i badaczka listów prof. Ananiasza Zajączkowskiego. Wybrane opracowane merytorycznie zdjęcia z archiwum Profesora zostały opublikowane w formie prezentacji tematycznych w social mediach Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie. Były to zdjęcia z konferencji zorganizowanej w ramach tysiąclecia Awicenny w Teheranie (1954), zdjęcia z obchodów stulecia śmierci Adama Mickiewicza i otwarcia ekspozycji w jego muzeum w Stambule (1955) oraz zdjęcia z pobytu Profesora w Samarkandzie z okazji konferencji orientalistycznej (1957).

W ramach tej części projektu powstały także nagrania filmowe – wywiady z przedstawicielkami społeczności karaimejskiej: Marią Emilią Zajączkowską-Łopatto oraz Mariolą Abkowicz, zrealizowane przez firmę Peuna Qlatka w październiku 2025 roku w przestrzeni wystawy stałej „Podróże na wschód” w Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, w części poświęconej narodom turkijskim, gdzie eksponowane są obecnie stroje uzbeckie przekazane w darze przez panią Marię Emilię Zajączkowską-Łopatto. Nagrania te zostały opracowane w taki sposób, aby spełniały wymogi dostępności, oraz opublikowane wraz z napisami i tłumaczeniem na polski język migowy na kanale YouTube Muzeum, a także profilu instytucji na Facebooku.

W ramach głównej części projektu zostały zrealizowane wydarzenia, które – zgodnie z harmonogramem – odbyły w okresie 12 listopada 2024 roku– 12 listopada 2025 roku. Pierwsze z planowanych wydarzeń w ramach projektu – panel „Prof. Ananiasz Zajączkowski – orientalista, turkolog i orientalista” – odbyło się 12 listopada 2024 roku, w dniu urodzin Profesora. Panel naukowy z udziałem ekspertów miał na celu przybliżenie sylwetki prof. Ananiasza Zajączkowskiego i jego działalności naukowej. Wydarzenie poprzedziło oprowadzanie przybyłych przez kustosz Karolinę Krzywicką po ekspozycji stałej „Podróże na wschód” w Muzeum Azji i Pacyfiku, gdzie w części poświęconej Azji Centralnej są prezentowane obiekty przekazane w darze Muzeum przez panią Marię Emilię Zajączkowską-Łopatto. Należą do nich wspomniane już tradycyjne stroje wierzchnie przywiezione przez prof. Ananiasza Zajączkowskiego z Uzbekistanu, gdzie brał udział

w konferencji orientalistycznej w 1957 roku. W zwiedzaniu wystawy i całym wydarzeniu brała udział liczna grupa przedstawicieli społeczności karaimejskiej z Polski i Litwy. W otwarciu spotkania wzięli udział pan Tomasz Szymański, Wiceminister Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz współprzewodniczący Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, a także pani Ksenia Alhaug – sekretarz KWRiMNiE. Gościem specjalnym wydarzenia była pani Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto, która wystąpiła ze wspomnieniem o swoim Ojcu. Podczas panelu, który prowadziła Mariola Abkowicz, prezes Związku Karaimów Polskich, została zaprezentowana publikacja pt. *Turkologia we wschodniej Europie i jej znaczenie dla mniejszości turkijskich. W 50. rocznicę śmierci prof. Ananiasza Zajączkowskiego i w 80. rocznicę śmierci Leona Kryczyńskiego*, wydana pod redakcją naukową Joanny Kulwickiej-Kamińskiej, Galiny Miśkinienė oraz Marioli Abkowicz.

Dopełnieniem inauguracji projektu „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce” był koncert „Karaimska mapa muzyczna”, który odbył się 19 listopada w siedzibie Muzeum Azji i Pacyfiku. Koncert w wykonaniu znakomitych artystów tworzących formację Karolina Cicha & Spółka, w składzie: Karolina Cicha (śpiew, akordeon, klawisze), Patrycja Betley (instrumenty perkusyjne, śpiew), Karolina Matuszkiewicz (kemanche, skrzypce, śpiew), Mateusz Szemraj (cymbały, saz, oud, mandola) oraz – gościnnie – Michał Kuliczenko (śpiew), spotkał się z niezwykle gorącym przyjęciem licznej międzynarodowej publiczności.

W 2025 roku w ramach projektu zostały także zorganizowane wydarzenia poświęcone kulturze muzycznej Karaimów, prezentacja tradycyjnych tańców i folkloru karaimejskiego oraz prezentacja badań nad językiem karaimejskim.

Pierwszym wydarzeniem zrealizowanym w 2025 roku był wykład prof. Michała Németha, kierownika Ośrodka Dokumentacji Językowej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, pt. *(Re)konstrukcja Biblii w języku karaimejskim. Badania filologiczne w służbie ochrony dziedzictwa kulturowego*. Wykład odbył się 20 marca 2025 roku i był poświęcony odkryciu i opracowaniu najstarszych przekładów Biblii hebrajskiej na język karaimejski. Przez lata pozostawały one mało znane, ukryte w trudno dostępnych rękopisach,

często zapisanych alfabetem hebrajskim, którego współcześni Karaimi już nie czytają. W ciągu ostatnich kilkunastu lat odnaleziono kilkadziesiąt karaimskich rękopisów biblijnych, w tym XVII-wieczny przekład Pięcioksięgu. Ich opracowanie przez językoznawców otworzyło nowe możliwości badań nad historią i strukturą języka karaimskiego, a jednocześnie umożliwiło Karaimom ponowne korzystanie z własnych przekładów Biblii w praktykach religijnych. Podczas wykładu prof. Michał Németh opowiedział o ponaddwunastoletnich badaniach, prowadzonych w ramach dwóch projektów badawczych finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki w latach 2012–2019 oraz w ramach grantu Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych (ERC) pt. „(Re)constructing a Bible. A New Approach to Unedited Biblical Manuscripts as Sources for the Early History of the Karaim Language” (2018–2025). Wykład odbył się w formule online, dzięki czemu zgromadził licznych i zróżnicowanych odbiorców w siedzibie Muzeum, ale także był wartościowym wydarzeniem dostępnym dla studentów Wydziału Neofilologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz badaczy kultury karaimskiej z Litwy.

Kolejnym wydarzeniem zorganizowanym w ramach projektu, dedykowanym szerszemu gronu odbiorców, było: „Słowo, taniec i śpiew – spotkanie z karaimską kulturą muzyczną”, które odbyło się 13 kwietnia 2025 roku. Program wydarzenia składał się z dwu części – merytorycznej i artystycznej – które miały na celu przybliżyć szerszemu odbiorcy różne aspekty kultury muzycznej Karaimów. W części merytorycznej odbył się wykład dr Katarzyny Dziewiątkowskiej z Akademii Muzycznej im. Karola Lipińskiego we Wrocławiu pt. *Kultura muzyczna Karaimów w Polsce*. Wykład poświęcony był badaniom opartym na nagraniach różnorodnych melodii w wykonaniu najstarszych przedstawicieli społeczności, dokonanych w drugiej połowie XX wieku. Nagrania te stały się podstawą dla badań nad karaimskim dziedzictwem muzycznym, przekazywanym do początku XX wieku wyłącznie drogą ustną i dostępnym tylko dla przedstawicieli społeczności karaimskiej. Badania nad zwyczajami, praktyką i wzorcami melodii dały możliwość popularyzacji karaimskiej kultury muzycznej w środowisku większościowym. W ramach drugiej części wydarzenia – artystycznej – odbył się występ karaimskiego zespołu folklorystycznego Dostlar, prezentującego tradycyjne tańce Karaimów. Członkowie zespołu pod przewodnictwem Niny

Firkowicz, reprezentujący młode pokolenie społeczności Karaimów w Polsce, kultywując tradycje taneczne, przyczyniają się do popularyzacji kultury karaimskiej nad Wisłą, przez co jest ona bardziej dostępna dla masowego odbiorcy. Finałnym punktem wydarzenia był koncert tradycyjnych pieśni karaimskich w wykonaniu muzycznego duetu tworzonego przez wokalistę Michała Kuliczenkę i multiinstrumentalistkę Karolinę Matuszkiewicz.

Zwieńczeniem projektu „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce”, dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” MNiSW, była organizacja ogólnopolskiej konferencji naukowej „Prof. Ananiasz Zajączkowski i dziedzictwo kulturowe Karaimów w Polsce”, która odbyła się 12 listopada 2025 roku w siedzibie Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie. Konferencja miała charakter interdyscyplinarny, skupiając wybitnych orientalistów, etnografów, historyków, historyków sztuki i przedstawicieli społeczności karaimskiej. W uroczystym otwarciu obrad wzięli udział prof. Andrzej Szeptycki, minister w MNiSW, Mariola Abkowicz, prezes Związku Karaimów Polskich, Maria Emilia Zajączkowska-Łopatto oraz Karolina Krzywicka z Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie. Podczas konferencji zaprezentowane zostały pamiątki przekazane do zbiorów Muzeum Azji i Pacyfiku przez panią Marię Emilię Zajączkowską-Łopatto, a także zdigitalizowane archiwum fotograficzne prof. Zajączkowskiego.

Program całodziennego konferencji naukowej obejmował cztery sesje tematyczne oraz wykład wprowadzający pt. *Projekt „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce”*, który wygłosiła Karolina Krzywicka, koordynatorka projektu i kustosz Muzeum Azji i Pacyfiku. W sesji I, moderowanej przez prof. Joannę Kulwicką-Kamińską, zostały zaprezentowane wystąpienia: Adama Dubińskiego pt. *Ananiasz Zajączkowski i karaimska topografia przedwojennej Warszawy*, prof. Jana Tyszkiewicza pt. *Utworzenie Katedry Turkologii w Uniwersytecie Warszawskim i objęcie jej przez prof. Ananiasza Zajączkowskiego w 1934 roku*, prof. Stefana Gąsiorowskiego pt. *Współpraca prof. Ananiasza Zajączkowskiego (1903–1970) z „Polskim słownikiem biograficznym”* oraz Magdaleny Jakubowskiej pt. *Między Wschodem a Zachodem. Naukowe peregrynacje Ananiasza Zajączkowskiego w latach 1954–1970 w listach do żony*. W sesji II, której moderatorem był prof. Stefan Gąsiorowski, zostały przedstawione

wystąpienia: prof. Henryka Jankowskiego pt. *Ananiasz Zajączkowski jako autor krytycznych wydań tekstów oraz jego poprzednicy i następcy*, prof. Joanny Kulwickiej-Kamińskiej pt. *Wkład Ananiasza Zajączkowskiego w badania nad spuścizną kulturową Tatarów polskich* oraz dr Kamili Stanek pt. *Ananiasz Zajączkowski i jego opracowania „Ḥusrāv u Šīrīn” Quṭba*. W sesji III, moderowanej przez prof. Henryka Jankowskiego, referaty wygłosili: dr Melchior Jakubowski – *Karaimi w „Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego” (1880–1902)*, dr Anna Sulimowicz-Keruth – *Folklor karaimski w badaniach polskich turkologów*, dr Piotr Chabiera – *Zainteresowania orientalistyczne Mariana Morelowskiego w kontekście Karaimów trockich* – oraz dr Artur Kopacki – *Tatarzy i Karaimi. Wspólne dziedzictwo?* W sesji IV, moderowanej przez dr Annę Sulimowicz-Keruth, znalazły się wystąpienia: Marioli Abkowicz pt. *Obraz wydarzeń ważnych dla społeczności karaimskiej w legendach karaimskich i źródłach historycznych*, Aleksandra Babadžana pt. *Передача наследства Сераи Марковича Шапшала в 1961–1962 годах* oraz dr Anny Abkowicz pt. *Most między kulturami – tradycje wschodnie w sercu Polski*.

Efektem konferencji naukowej „Prof. Ananiasz Zajączkowski i dziedzictwo kulturowe Karaimów w Polsce” będzie także publikacja referatów konferencyjnych w wydawnictwach Związku Karaimów Polskich: roczniku naukowym „Almanach Karaimski” oraz piśmie historyczno-społeczno-kulturalnym Karaimów „Awazymyz”, adresowanym do społeczności karaimskiej oraz wszystkich zainteresowanych tematyką karaimską, a także historią, językiem oraz współczesnym życiem społecznym Karaimów.

Projekt „Cykl wydarzeń poświęconych prof. Ananiaszowi Zajączkowskiemu i kulturze Karaimów w Polsce”, dofinansowany z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, jest przykładem owocnej współpracy pomiędzy instytucją publiczną badającą i upowszechniającą wiedzę o kulturze mniejszości narodowych i etnicznych oraz organizacją kultywującą i popularyzującą karaimską kulturę. Efektami zrealizowanego wspólnie przedsięwzięcia są stworzenie platformy do interdyscyplinarnej dyskusji o dziedzictwie kulturowym Karaimów w Polsce oraz ukazanie w przystępny sposób przydatności wiedzy naukowej, jak również popularyzacja badań naukowych nie tylko wśród specjalistów, ale także wśród szerokiego grona odbiorców, w tym społeczności studenckiej i młodzieży.

Karolina Krzywicka i Mariola Abkowicz
podczas podsumowania konferencji

Maria Emilia
Zajączkowska-Lopatto
z portretem ojca

Uczestnicy konferencji „Prof. Ananiasz Zajączkowski
i dziedzictwo kulturowe Karaimów w Polsce”

Fotografie
z zasobów MAiP